

הרב יחזקאל סלומון

בני ברק

בדבר התרנגולים החולקין אצבעותיהם

דין הביצים ודין ג' סימנים והצרכת מסורת
והחששות משינויים הגינטיים שעושים בעופות

טהורים (כמו יונים ותרנגולים המוחזקים בכשרות) מחלקים אצבעותיהם באופן הדומה לאחיזת העופות הטמאים, והבחינה היא (כדברי הר"מ בפי"המ"ש בפ' א"ט) שיעמדו ע"ג קיסמין דקין העומדים ביושר אך גם זאת נתברר שאם יהיו דקין מידי כמו חוט (וכדומה) שוב אין אחיזתם בו טבעית ויציבה וצריכים לחלוק אצבעותיהם בכמה אנפין כדי להתחזק ולעמוד על עומדם.

כן מתברר מד"י הפוסקים ומלשון הרמב"ם שענף עבה מידי אינו מברר הדבר שכן אז עמידתם של העופות על גביו הוא כמו עמידתם על גבי קרקע שאינה מבררת חלוקת האצבעות מדין דריסה.

אופן עמידת העופות

עוד זאת נתברר שאין לדון מאופן עמידת העופות כשנסמכות על כרעיהן דרך ישיבה והשענות, אלא דנים בהם כאשר עומדים על רגליהם בשופי שאז חלוקת האצבעות טבעית.

והנה נתברר שאותו המין שנמצא חולק אצבעותיו, אצבע אחורית שלו (יתירה) אינה גבוהה מאחרות (כפי שהוא בשאר התרנגולות) וגם ארוכה יותר באופן שמשמש בה כמו בשאר האצבעות ואף זה סימן טומאה הוא כיון שדומה בזה לדורסים אף שיש גם ממינים אלו ("מוצלבות") שאצבע יתירה שלהם נמוכה וארוכה יותר אך נתברר שאינם חולקים אצבעותיהם, אלא שלושה הקדמיות לחוד ואחורית לחוד ובכך היא ניכרת שהיא "יתירה" וכן משמע בר"ן חולין נט בד"ה "אצבע יתירה" שבמה שאינה עומדת בסדר ומקום שאר האצבעות בזה היא נקראת יתירה ולפי"ז נראה שאף אם נמוכה וקרובה לחברותיה הרי שבמה שהם נוטות לפנים והיא

לאחרונה פרצה השערוריה בארה"ב כאשר נתגלו (בארה"ב) איזה עופות תרנגולים המוחזקים בכשרות מקדמת דנא ונמצא שהם חולקין אצבעותיהן שתיים לכאן ושתיים לכאן כשעומדים על ענף (כמו המינים הטמאים) מין זה ממני התרנגולים (זן לגהורן) משמש בעיקר כדי להטיל ביצים ולא לאכילת בשר העופות ולזה יש מי שחש מאכילת הביצים עד שיתברר הדבר להדיא.

אופני הבדיקה לענין חלוקת אצבעות

הן אמת שענין זה נתגלה לראשונה לפני כמה שנים בארה"ק ע"י ידידי הרה"ג חזקיהו יוסף כהן שליט"א ונתפרסם בארוכה לפני חמש שנים בקובץ המפורסם והנפלא "אור ישראל", גליון טז-יז (תמוז תשנ"ט – תשרי תש"ס) וגם חיבר על זה ספר מקיף (המוכן לדפוס אך עדיין לא יצא לאור) ובו פירט אופני הבדיקה של חלוקת אצבעות המכשירה או פוסלת והוא מקצוע שהתמחה בו על ידי בדיקות משך כמה חודשים הן בעופות הטהורים והן בעופות הטמאים ועיקרי הדברים (כפי שקבלתי מפיו ומפי כתביו) שגם העופות הטמאים מחלקין אצבעותיהם בהרבה אופנים ויש פעמים שמטיבים אחיזתם על שלושה אצבעות מלפנים כעופות הטהורים. ולהפך, גם מינים הטהורים פעמים שחולקים אצבעותיהם להטיב אחיזתם בענף או כשמתהפכים מצד לצד ואז לזמן מה מחלקין אצבעותיהם שתיים לכאן ושתיים לכאן כמו מינים הטמאים. ומאופן עמידתם הארעית הזו אין להסיק מסקנות נמהרות וצריך לזה הרבה נסיון והבנה באופני עמידת העופות, וכפי שנתברר לאחר בירור מקיף כאשר המקל שעליו עומדים הוא מוטה על צדו ואינו ישר אזי משנים אחיזתם בו להתחזק שלא ליפול ואז פעמים שגם עופות

נוטה לאחור כי בזה קראתה "יתירה". אמנם נראה דיש לפרש ולאמר ש"יתירה" פירושה מיותרת כיון שאין עושים בה שימוש כיון שעפ"ר היא גבוהה מחברותיה וכמ"ש רש"י חולי נ"ט ובמאירי בשם "שם מפרשים" שכיון שחולק את רגליו (שתיים ושתיים) אין האחרון נקרא יתר הואיל וסומך עליו כל כך מה שאינו כן במינים הטהורים ולפי"ז צ"ע להכשיר כל אותם עופות שאצבע שלהם נמוך וארוך ומשתמשים בו אף שאינו חולק.

והנה נתברר עוד שאותם עופות שאצבע היתירה שלהן גבוה וקצרה ואין עושין בה שימוש פעמים שחולקין אצבעותיהם (השלוש הקדמיות שמשמשין בהם) באופן ששתי אצבעות באות מצד אחד והשלישית כופפין לאחור להאחז בה, וצ"ע מה דין נדון בזה.

אופן שחולקין ב' אצבעות מצ"א ואחת מצד אחר

ונראה שבאופן זה גם אין לנו לדון בו כעוף שחולק רגליו דבש"ס נקטו בדוקא "שתיים מכאן ושתיים מכאן" (חולין ס"ה) דאז נעשה כפעולת הדריסה שהיא בעיקרה על כל האצבעות ועכ"פ בשיתוף האצבע היתירה (שאז מתברר שאינה יתירה כלל ועיקר...) ויש מהראשונים הסוברים שעיקר הדריסה היא באצבע זו וכיון שאצל הטהורות אין עושים בו שימוש ש"מ שמין טהור הוא ואין בו אפשרות לדריסה ומ"מ כ' הרב כהן שבעופות "מטילות מוצלבות" הנ"ל אף שאצבע אחורית נמוכה וארוכה מ"מ עיקר שימושם והשענותם על ג' אצבעות קידמיות וע"כ אין לאסור כל שחולק רגליו כדרך הטהורות שלושה מכאן ואחד מכאן. אמנם עמ"ש לעיל בדי' רש"י יש לעיין אם מחלק שתיים מכאן ואחת מכאן ואותה אצבע יתירה נשארת תלויה מבלי השתמשות הרי כיון שהיא בדרי האצבעות מכאן ושתיים מכאן אף אם אינה אוחזת כעת בקיסם רק באצבע אחת מאחוריה, (שהרי גם בטמאות יש שנאחזים רק בג' אצבעות ואחת רופפת) ובודאי שאם תאחז גם ביתירה מאחור הרי היא בזה חולקת כעופות הטמאים להדיא וא"כ נראה שמציאות זו של חלוקת שתיים מכאן ואחת מכאן ענינה בתרגומים שהאצבע היתירה שלהם גבוהה יותר וממילא אין דרכה להעזר בה באחיזה בזה

יש מקום לדון ולאמר שכדי להתחזק בעמידה ע"ג קיסם ע"כ צריכה להעביר אצבע אחת (מהשלוש שלפנים) לאחור כדי להאחז בה ועי"ז לא מיקרי חולקת אצבעותיה, וכמ"ש הרב כהן: דכאשר בתרגול האצבע יתירה תלויה באויר מאחור ואינה נוגעת בחוט בזה ליכא שום פסול מכיון שגם בפעולה זו אינה אלא תוצאה של מאמץ לבסס וליצב ההאחזות ויש להסתייע בזה מדי הכנה"ג (סי' פ"ב ב"י ס"ק כ') דבגמ' גרסינן "ב' מכאן וב' מכאן" טמאה וג' מכאן ואחת מכאן טהורה, והרי"ו גרס דגם בשנים מכאן ואחת מכאן טהורה ובזה לא שמעינן דאפי' ביש לו רק ג' אצבעות שהוא מורה על סימן טומאה (דבטהורות יש ד' אצבעות ואחת יתירה כנ"ל) אפי"ה אם חולק אחת מכאן וב' מכאן – טהור... עכ"ל ומזה נקיש ק"ו לתרגומים שחולקין אצבעות הקדמיות אחת לאחור שבזה לא נגדיר חלוקתם כעופות הדורסים שעיקר דריסתם באצבע היתירה כנ"ל (וכמ' בת' חת"ס סי' ע"ד) ובאמת שמתוך כך היה מי שרצה לערער על החשש שנתעורר כי גם כאשר התרגול חולק ב' לכאן וב' לכאן ונאחז גם באצבע יתירה שלו מ"מ כיון שעיקר המין ועיקר שימושו בהילוכו כאשר ג' אצבעות לפנים והאחת נוטה לאחור הרי שאם מטה אחת מהקידמיות לאחור לא נחשב זה כחלוקת הטמאים. אמנם נתברר שגם בטמאים יש הרבה אשר אצבעותיהם אינם פרודים זה מזה מטבע עמידתם ורק ע"י בדיקת קיסם מתברר הדבר (דאל"ה מדוע צריך בירור וחלוקת אצבעות ע"ג חוט וקיסם...) אמנם בעוף "תוכי" שאצבעותיו פרודות באופן מוחלט לשתיים מכאן ושתיים מכאן (אף שיש בו סימני כשרות דקרבן נקלף וזפק וגם אינו דורס אלא ניזון מצמחים ופירות) אמנם בשאר המינים רק החוט מחלק וגם בזה יש מקום עיון שיש מהם שבאופן זמני חולקים שלוש מכאן ואחת מכאן, ולזה בתרגול החולק שתיים מכאן ושתיים מכאן באופן קבוע וגם כאשר מניחים אצבעותיו שלושה מכאן ואחת מכאן הוא מתנגד ומחזיר החלוקה לשתיים מכאן ושתיים מכאן ודאי שיש לאסור עוף זה וכל כיוצא בו, רק השאלה אם יש לאסור כל המין ולפחות לקיים בדיקה מכל לול אם אין הם מאותו "בית טיפוח" ששם נצמח תת מין זה החולק כטמאים.

אם יש לאסור כל מין "לגהורן"

(וזה נגזר מחמת שגופו קל מעודפי שומן ובשר ונוצותיו ארוכות יותר כמ"ש).

ואמנם שקולא זו שאין לאסור כל המין (לגהורן) מחמת הרעותא שנמצא באחד מהזנים היא יכולה גם להתהפך לחומרא, מחמת שאין לנו להקל עד שיודע לנו איזה זן הוא "החשוד" ואיזה מהם נבדק שאין בו רעותא כלל כצ"ב אם נדון כל המין כגוף אחד ואז נתירו מצד שרובו התר דהריעותא הוא בפחות ממעוט המצוי, או נאמר שכיון שנולד הספק במקום הקביעות נאמר בו כל קבוע כמחצה על מחצה, והנה בדין דפחות ממיעוט המצוי מחמירין במשחטות וכגון בבדיקת ראות וצוה"ג ועל כן אפשר שלמהדרין צריך בדיקה מכל לול ולול לדעת שאינם חולקים אצבעות כטמאין.

עוד צ"ע אם הלולים נקראים מקום הקביעות וצריך לבדקם כנ"ל או נאמר שכיון שהשינויים מבוצעים בבתי הטיפוח מדגרות וכדומה הרי שבלולים (שקולטים מכמה מקומות וכמה זנים) הוא כבר אחר שפירש ועכ"פ הביצים ודאי שיש לדון בהם הדין דכל דפריש מרובא פריש.

ובנוסף לענין השינויים הנ"ל עולה חשד שהם באם מחמת שינויים גינטיים והרכבות של זנים ויש בזה שאלות הרבה כפי שיתבאר להלן.

בעיות הלכתיות ממדע הגנטיקה

ענין הנדסה גנטית (השתלת "גנים") ושיכפול תאים מהולדת עוברים זהים עלולים ליצור בעיות הלכתיות ומוסריות הן בנושאים שהם בשו"ע אבן העזר והן שהם שייכים לשו"ע יו"ד ואפילו חו"מ. השתלת חלק מה D.N.A. – היוצר תכונות, יכול להביא למשל שעוף שאינו דורס יאמץ תכונות דריסה כיון שהושתלו לו גנים של עוף דורס ולזה בחזינן שדרס אף אם נאמר שכל הגוף הוא כשל טהורה מחזיקין בו שהוא טמא. ואפשר גם שהשתלת "גן" מעוף טמא יכול ליצור אבר שלם בתבנית בעל הגן כגון למשל מחקרים שעושים בעופות לחזק אצלם את מערכת לב וריאה שאם ישתילו מעוף טמא גן הגורם לגידול טוב יותר של איזור קנה הנשימה והריאות צ"ע אם נדון בו כאבר שהושתל וכה"ג דבן פקועה שבא על הטהורה שולדה אסור כיון שאינו יכול ליטהר בשחיטה דאמרינן שסימן זה הוא כסימן

וביאור חלוקת המינים הוא כדלהלן: יש עופות שמיועדות ע"י המתכננים ("מומחי טיפוח הזנים") להיות עופות "פטם" עבור בשר לאכילה את אלה "מרכיבים" בהלכאות והנדסה גינטית כך "שיתנו" הרבה בשר ויהיו שמנים. "יפות מראה וטובות בשר" שיהיה להם ערך לשיווק. (ומזה יש לדון על ריבוי הטרפות בריאות וצוה"ג כיון שע"י התערבות המומחים בגידול העופות באופן שיגדלו וירבו בשר במהירות ושלא יעלה למגדלים הרבה כסף באוכל אשר הם אוכלים – נוצר מצב שהעופות חלשים מטבעם ומצויים בהם מחלות יותר מאבותיהם ואף בפרסומים הרשמיים של מחקר גדול העופות מודים בזה) ומינים אלו חולקין אצבעותיהם כטהורות (אף שיש בעיות הלכתיות גם בזנים שונים ממינים אלו שע"י השינויים שעוברים נותרים ברגליים קטנות וגוף גדול לתכלית ריבוי הבשר ואז יש לעיין בזה מצד חיוב מסורת בעופות שבאם לפנינו בשינויים מופלגים ולהלן נרחיב בזה).

ויש מינים המיועדים ל"מטילות קלות" ו"מטילות כבדות" (מטילה קלה – שנועדה רק "ליצר" ביצים לאכילה ו"כבדה" נועדה להטיל ביצים עבור גידול אפרוחים). מינים אלה מאריכים ימים עד לגיל שנתיים ימים וכדי שלא יעלה גידולם יותר מתועלתם הם "מתוכננים" באופן שיהיו דקות בשר ויש להם עוד שינויים מהעופות המיועדות לאכילת בשר שכח העפיפה שלהם גדול יותר ונוצותיהם ארוכות יותר (ולזה מי שאינו מבין קשה להבדיל שריבוי הנוצות מסתיר רזון הבשר). ובמינים אלו שהוא מיוסד על מין "לגהורן" (הובא מאיטליה לפני למעלה ממאה שנה לארה"ב ושם התפתח למין המוני הנצרך לתעשיית הבשר) והנה ממין זה נמצא "במכוני טיפוח" ששם משביחים המינים לעשותם מתאימים לצרכי המגדלים ובעל תעשיית הבשר אשר על כן ישנם עשרות רבות של מינים ותת מינים המכונים בשם המוצא הכללי "לגהורן" ורק במין אחד או שניים מהמכלול הזה נמצאו העופות המחלקות אצבעותיהם כמינים הטמאים ואף גם זאת שהכרבות של הנקבה גדולה ביותר ועוד שינוי שקל לפרוח בכנפיו כצפורים עפות

למ"ש הפ"ת יו"ד סי' ס"ב בשם השל"ה דבזה נחלקו השבטים עם יוסף דיוסף ראה שאוכלים אבר מן החי והיא היתה עגלה שבראו בספר יצירה וסברו שאינה צריכה שחיטה. ואם הולדות שנולדים מבהמה כזאת כשבאה על בהמה דין שנולדה בטבע התולדה, יהיה דינה כבן פקועה שבה על בהמה שהולדות אין להם התר עולמית (יו"ד סי' י"ג) דהוי כשחט רק סימן אחד (רש"י חולין ס"ט) ובט"ז שם דזה כשהיה בין סימן לסימן כיון שסימן אחד אי"צ שחיטה. מצד הפטור שיש בה מכח האב.

אמנם נראה לי דאין כאן דמיון כלל לנולד ע"י שם, דיש מקום לחלק בשופי בין הנברא בספר יצירה להיכא שנברא ע"י פעולת אדם לרבות התאים שעיי"ז עדיין אינו יוצא מגדר בהמה ועוף הבא בתולדה, כיון שאינם יכולים ליצור יש מאין אלא יש מיש שגם בו טמון כח התולדה וההתרבות מכח שנתן הקב"ה בבריאה. והנה לכא' חידושו של השל"ה דנולד ע"י ספר יצירה אי"צ שחיטה נובע ממה שאמרו שאין דבר טמא יורד מהשמים וכה"ג דאליהו שהעורבים הביאו לו בשר (וכמדומני שראיתי כן בס' פרדס יוסף שהרחיב בזה) וכן שהקב"ה אינו מביא דבר שאינו מושלם ומוכן לאכילה. אבל סברא זו בודאי אין לאמור לאופן של פעולת אדם ובודאי מידי חיוב שחיטה מי יצאה. דמי הוציאה מחיוב זה. ועוד נראה לפי מ"ש החכם צבי בת' סי' צ"ג גבי אדם שנברא בספר יצירה שההורגו אינו חייב משום שופך דם האדם וכה"ג י"ל דאי"ז בגדר בשר בכלל, משא"כ בגד"ד ואכמ"ל.

אודות פרסמי מחקריהם ורמות רוחא שיש בהם

וזה מכבר אמרתי שמה שהחוקרים מתימרים לחדש בבריאה וכו' אי"ז אלא רמות רוחא באדם. וכענין שאמרו בנ"א: אעלה בענן אדמה לעיון וכבנין שבנה חירם עד שהשפילו הקב"ה. וכבר כתבו בזה הראשונים שאפי' יתקבצו כל החכמים לא יוכלו לברא עיין אחת של זבוב ורימה. ומלכתחילה נתן הקב"ה כוחות בטבע בעלי החיים ושכל ובינה לאדם כדי שיתעסקו בפיתוח משאבי הטבע ורדיה בדגת הים וכו' אך גבול שם להם שאינם יכולים לברא יש מאין ואינם יכולים להוליד טמא מטהור וכדומה. והנה

זר בגופה ה"נ נאמר במערכת כלי נשימה הנ"ל ועוד דלטמא אין שחיטה מועילה ולא בר זביחא הוא. וכן מה שאומרים שמשתיילים "גנים" של עכבר הגורם להשמנה ורוצים להשתילו בעופות כדי שירבן בבשר. והנה אם נדון "הגנים" וחלקו התא בין עם מזרע או מאבר אחר – שיש בהם כח המוליד, אפשר לאמר שהוא כטמא הבא על טהורה וכבר אמרו בחולין ס"ט שכח האבר מתפשט ומתבלבל בכל העוף וכתב שם המאירי בשם רבותיו דזה דייקא לגבי ענין ההתר בשחיטה אבל לגבי איסור אכילה אינו חומרא (מה שמתפשט) אלא קולא. ור"ל דאין לאסור האבר, כיון שאין האבר הטמא מוליד אבר שכנגדו ובודאי שאינו מוליד כל הבהמה אלא שכח תולדתו מתפשט בכל הבהמה או העוף ומ"מ פסקן שם שכל שבא מכח איסור כגון חלב ודם ויוצא לחוץ ל"א דליתסר כמ"ש רש"י שם דכן מוכח מהסוגיא דדם וחלב אינם אוסרים התולדות ואע"פ שגירסת הגמ': "ל"א דשריי" ומשמע להחמיר הנה הגירסא ברשב"א: "ל"א ושריי" ור"ל. דלא אמרינן שיאסור ואף שיש לחלק בין בא מכח איסור הקיים באמו, לבין היכא שהשתילו איסור בגופה, מ"מ יש לדמותו לבהמה שנתפטמה באיסור אף שהאיסור מוליד דם והדם נבלע באיברים ועוד יותר נאמר שגם אם הכניסו לטהורה דם טמא אכתי אינה נאסרת בכך שהרי אי"ז אלא זוז"ג (ויעויין חת"ס סי' ע"ד) ועוד שאינו תמידי כיון שהדם מתחלף תדיר כידוע. וה"נ י"ל גבי "גן" שהוא נקודה היולית שאינה כתבנית אבר אלא שנבלע כוחה באיברים וכמדומה לי שכך דעתו של הגר"מ שטרנבוך במאמרו שנדפס באור ישראל ט"ז ויש עוד לפלפל בזה בדין דזוז"ג כשהוא בדמיון דבר המעמיד כיון שמעמיד אבר שהנשמה תלויה בו והשאלה אם הוא כבורא אבר או רק נותן בו תכונותיו וצ"ע.

אם יש לה דין כמי שנולדה בספר יצירה

עוד ענין לענות בו ראיתי בדברי הרב כהן (במאמרו בקובץ הנ"ל) שכתב לחקור אם שיכפול תאים ו"גן" הנלקח מתא חי נקרא ג"כ שבא מכח אב ואז הוא כנולד מטמא או נאמר שהיא כבהמה הנבראת בספר יצירה כיון שהיא נבראת מעצמה ללא כח המוליד ולפי"ז אין בה תורת שחיטה

הרבנים הגאונים שליט"א מ"מ מה שאומרים ומפריחים באויר רעיונות עדיין אינו בסיס לאיסור עד שיתברר לך איסורו. ואף מה שפרסמו ששיכפלו כבשה מתאים שאינם תאי זרע וכביכול אמרו "נעשה אדם" שרוצים להיות שותפים במעשי בראשית... הרי החוש מעיד שלולא כח התולדה שנתן הקב"ה בתאים להוליד ולהתרבות לא יכלו לעשות מאומה כדרך שאם יקחו חתיכת פלסטיק לא יוכלו לברא ממנו נמלה... ולו יחיה גבר שנין אלפין לא יעול בחושבניה. ואכמ"ל.

האם מציאת עופות המשוונים במין שהוחזק במסורת סותר את המסורת

הנה מלבד מה שנמצא סוג אחד שחולק אצבעותיו כטמאות יש כמה שינויים בכל המין (זן לגהורן הנ"ל) שהעופות קלות לפרוח ממעטות בשר רבות נוצות וגדולות הכרבול. ויש גם כאלה המנקרות מגוף המתים ואף בגוף החיים (יש להעיר בזה שעדיין אין זה גדר "דורס" כיון שאינם אווזים הטרף בידיהם כדרך הדורסים (כמ"ש רש"י חולין נ"ט ובפי' המשניות להרמב"ם) ועוד שאין עיקר אכילתם באופן זה ומה שמנקרים אי"ז לצורך אכילה אלא שטבעם לריב ולנקר זב"ז ואף אם יאכלו הוא גדר "מקרה". ואפילו כשאוכלים ומנקרים תולעים חיים בפיהם עדיין אינם נעשים דורסים בשל כך עיין בשו"ת מהר"י ברוינא סי' קמ"ה-קמ"ו גבי עוף "שוואין" האוכל אפרוחים חיים ומ"מ נחשב לכשר וכן עוף "טויד ענטלבש" שנמצא בקרבו נחשים חיים והוחזקו בוורמיזא לכשרים וידוע שמעוז הדת באשכנז היתה עיר וורמיזא ומזה דאין הלכה כר"ת בגדר דורס. ולא נאסרו אלא באם נתפטמו רוב ימיהם באיסור וכמ"ש בסי' ס'). וא"כ צ"ב אם נסתר בכך המסורת להתרומם שהוחזקו לאכול ממין זה דורות של יהודים ומהם גדולי הדור לאלפים ולרבבות, והאם אפשר לאמר שנכשלו בזה או נאמר שנשתנו מהשתא, והשאלה היא גם באופן שלא הורע חזקת הכשרות בעופות מחמת החשש שיש מומחים המרכיבים מינים זה בזה וכו'. ויש מהן מינים שאין לנו על זה מסורת כגון עוף "נישרית" ופערל הונער" וטווס ופאסיון שיש במינם טמאים. והיינו אם נאמר שדבר זה ושינוי זה נעשה מעצמו מחמת התורשה. (כידוע

איסור הכלאת המינים אף הקב"ה יכל לחסום זיווגם בטבע (כדרך שא"א שנחש יתעבר בעוף ובחיה וכדומה). מ"מ הגביל ה' את הדבר בב' אופנים האחת בטבע שיש דברים שאי אפשר לעבור אותם והשנית בציווי התורה שלא להכליא מינים שיכולים להתעבר בטבע. אך לא יקרב האדם למלאכה זו, שנדמה לו (מחמת רמות רוחא) שהוא מתדמה לעליון וכמו הענין שבלבל ה' שפתם כדי שלא יוכלו לבנות המגדל, שהרי אם היו בונים ומצליחים לעלות למעלה היו נחנקים באטמוספירה מחמת חסרון האויר כי בטבע האדם מוגבל למקום מושבו בתחתונים אלא שמחמת רמות רוחא שבאדם בילבל ה' שפתם וכו'. שלא ידמו לנפשם דמיונות שוא ומדוחים וברצות ה' דרכי איש והתפתחות ידיעת האדם לנעשה בכוכבים הסובבים את כדור הארץ נתן הקב"ה חכמה ורשות לבנ"א לבנות רכבי חלל להגיע עימם עד הירח ועוד כוכבים והפקחים שבהם יודעים עוד יותר את אפסיותם לנוכח פלאי הבריאה המקיפים תבל ומלואה ועד כמה האדם קטן וחדל אישים וכו' אך פושעים שבהם יכשלו בדמיונות שוא ומדוחים ומיחסים למדענים כוחות כמו שיחסו עמי הקדם כוחות לבעלי אובות וידעונים ואף כוחות אלו עשה ה' כדי לנסות בהם בני אדם ורחמנא אמר: תמים תהיה עם ה' אלוהיך.

אשר על כן נראה שמה שמתימרים לעשות בעירוב והשתלת גנים ומה שיעשו בפועל הם ב' ענינים נפרדים, ומה שמספרים להמון הנבער תגליות מרעישות הוא כדי ליקר כבודם בעיני ההמון ופעמים שגילו חדשות ונצורות ונתברר שבעלי המחקר רימו ושיקרו לרבותיהם ואף פירסמו שיקריהם בכתבי מחקר שלהם שכביכול אין אחריהם ערעור. אך גם הם נפלו בנופלים ואין לדיין אלא מה שענינו רואות וכענין שכתב הש"ך סי' פ"ז שאף אם יעיד אדם כשר שמצא ביצה כד כד מעוף טהור אין להאמין לו כיון שסותר קבלת חז"ל ה"נ יש להתיחס בחשדנות כלפי מה שמפרסמים דברים תמוהים הסותרים לכא' קבלתינו שאין טהור מתעבר מטמא ואין כח תולדה בלא זו"נ וכדומה. ואף שאין להקל ראש בחששות וצריך להיות בזה בעיניים פיקחות וצריך לפקח על נסיונותיהם כפי חוות דעת

המסורת חלה. דהורע חזקתם אצל המסורת (אלא שאפשר לא היה עליהם מסורת כלל כמו שיתבאר להלן). ובאמת שאין נדון הקבריקער עופות הנ"ל דומה לנידונינו משום ששם מקור העוף בא מאי קפריסין מקום שלא היתה עליו מסורת במקומו כיון שלא גרו שם יהודים וקהילות מבוססות מקדמת דנא ועל כן נסמכו רק על אנשי א"י שהעידו שמין עוף זה נאכל שם ע"פ גדולים במזמן האר"י והב"י וקודם לכן, משא"כ אותם המשונים מהם כיון שמקור שלהם מאי קפריסין שוב אין לאמר שהמסורת חלה גם עליהם והמה צריכים בדיקה מחודשת אם הוחזקו גם הם בכשרות באיזו קהילה נאה וחסודה (ואף בזה סייג החי' הרי"מ סי' ח' שער אחת אין די אלא צריכה להיות מסורת מדינה או עיר שיש בה גדולי עולם והעוף נאכל בה מקדמת דנא). ומכל מקום עוף זה שלפנינו שנתחזק מסורתו לאלפים ולרבבות בכל תפוצות העולם ודאי אין לפקפק על מסורתו וגם אין לתפוס על השינויים הקלים שקטן במשקלו ודק באצבעותיו וכרכולתו עזה וכדומה שאם שינויים אלו נעשו בתוך המין לא נעקרה המסורת בכך (זולת בחשש לעירוב גנטי שעירבו מינים שאין לנו מסורת לגביהם) ועוד נראה דאין כאן מקום לערער על מסורת אנשי ליורנו שמשם מקור המין. שכן היתה עיר ואם בישראל והרב החיד"א כיהן שם כרב ושיירות מצויות בין ערי איטליה שהיתה עמוסה קהילות וגם יש ספר "זבחי צדק" שיצא לאור בליורנו ע"י רב וש"ב מומחה שהעיד על מסורת מיני התרנגולים שאכלו שם מקדמת דנא (ספר זה יצא לאור עם תמונות והוא משמש כספר יסודי בעניני מסורת העופות).

ואוסיף כאן פרט מענין מת' דברי דוד סי' מ"ז שהביא עובדא באוז הבר שהובא לאמשטרדם והתירו הגאון רבי אלעזר רוקח (בעל מעשה רוקח) על פי עדותו של רבינו הרמח"ל. שאוכלים אותו באיטליה ומזה שאפשר לסמוך על מסורת אנשי איטליה.

בדין שכן ונדמה

עוד דנו בזה בסעיף להתיר העופות הנ"ל מצד שהם שוהים ביחד עם עופות ("שכן ודומה") הטהורים ואף שמרן הד"ח (בת' יו"ד סי' מ"ח) דחה סברתם מצד שדין זה דשכן צריך להיות

תורשה אינה עוברת בכל מרכיביה לכל הבנים יש אשר היא מדלגת כמה דורות ואז יוצאת החוצה ואיזה ענין מהתורשה ונדבק בנכד כגון צבע עיניים צבע שיער חלק ממראה הפנים וכו', וגם תכונות אופי וכגון מה שאמרו שכהנים רגזנים הם דבר שיכול לצאת אצל הצאצאים וכמה דורות שלא תוכר תכונה זו כלל ויש תכונות אשר אינם בתורשה והם נרכשות ע"י בני אדם בטבע הבחירה שבהם וכבר ידוע מספרי מוסר שיש אנשים אשר יכולים להשתמש בתכונות לטוב או לרע. וכמו שאמרו על מאן דנולד במאדים להוי אושי דדמא ואם הוא ירא שמים הופך מזלו ונעשה שו"ב ומוהל וכדומה) גם זה צ"ע אם לאחר כ"כ הרבה שנים שהוחזקו בכשרות וראינו שאינו דורס נבא לסתור המסורת על דבר כמה שינויים חיצוניים שאפשר שימצא כמותם בטבע וכמו שישנונו בנ"א זה מזה מחמת שינויים סביבתיים וכגון השינויים בצורת העיניים וכמ"ש בגמ' שבת מפני מה עיניהם של תרמודיים סגלגלות וכו' וכן צבע העור המשתנה מחמת שינוי האקלים וטבע המים וכמות אור השמש הזורח באותו מקום. ומחמת זה י"ל גם על שינוי בחלוקת האצבעות שאפשר הוא נובע מחמת שנשתנה על העופות צורת מחיתם מאשר היו רגילים מטבע בריתם להלך על גבי הארץ או להאחז בענפים ועתה הם מגודלים בכלובי ברזל שהם כקיסמים דקין ועל כרחך שהם מתחזקים לעמוד כך עד שנתרגלו להאחז גם באופן של ב' אצבעות לכאן וב' אצבעות לכאן.

בענין כשרות עופות "קיבריצער"

והנה גם בעת הפולמוס אודות כשרות עופות קיבריצער שדברו מזה הגאון בעל שואל ומשיב והגה"ק מצאנז בעל דברי חיים (יו"ד מו"ר מ"ח) ועוד מגדולי זמנם (חי' החו"מ ח') היה שם הנדון שהיו מי שאכלו ממנו מקדמת דנא ואחרים יצא לפקפק כיון שהיו משונים ולא הכירם ולגביהם הוי כמין הבא מארץ אחרת אשר יש לברר אודותם, וגם שם היה ערעור על איזה מהם שמשונים מאחרים שהוחזקו בהם לאכלם.

והנה אף שהתיר הגה"ק מצאנז והחי' הרי"מ והר"א מצ'כנוב על סמך עדות אנשים כשרים שאוכלים מזה המין מקדמת דנא, סייגו דבריהם שאותם שהם משונים מחבריהם עליהם אין

סימנים ממש ע"כ. ובאמת שיש להסתפק בדעת הרש"ל ביש"ש הנ"ל אם כונתו שבאופן שיש ג' סימנים והוחזק בכשרות נדון דריסתו במקרה כלומר שנשתנה ממצב המין ואין לאסור המין כולו בגלל מקרה בודד זה, או כונתו שבעוף זה גופו הוא מקרה ומ"מ אם נבדוק אחריו ונראה שדרכו בכך נטריפו ואפשר לפקפק במסורה של כל אותו המין... והנה הש"ך (סי' פ"ב) הביא דברי היש"ש להלכה, וביאר הפרמ"ג דבריו (שפ"ד פ"ב סק"ח) שאם ראינו פעם אחת שדורס תולים במקרה ואם ראינו יותר מפ"א פוסלים כל המין מדין מסורת בטעות וזה נראה אף לשי' רבינו משה בר יוסף שבג' סימנים די להתיר ודלא כרש"י דבעינן נמי סימן שאינו דורס ומתוך כך פסק הרמ"א שאין להתיר עוף בסימנים אלא במסורת וגם המסורת היא על תנאי שלא נראה בו סימני דריסה כנ"ל. ובאמת צ"ב למה נצריך מסורת ולא נסתפק בסימנים כה"ג דדגים דדי להכיר בו קשקשת וסנפיר וע"ז אמרו שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר וא"כ די בסימן אחד.

הטעם שצריך מסורת וסימנים

וביארנו בזה האחרונים שכיון שיש תרגולא באגמא (תרגולא הבר) שהוא טמא וכן בטווסין שרש"י מתרגם "פאוויין שלאריה" ויש במינו טמא או עכ"פ שלא נאכל במסורת אין לנו להביא הסימנים אלא להסתמך על מסורת. ועוד נמצא שסימן של זפק אינו מוסכם כ"כ שיש שמשונים זפקיהם ויש שמצוי למטה סמוך לקרקבן ויש שנמצא למעלה יש מהם רחבים ויש שנראים כחלק מהושט וכן סימן של אצבע יתירה הוא שנוי במחלוקת כמ"ש לעיל בשי' רש"י והר"ן בזה, וגם בקרקבן הנקלף יש גדרים על כן אין לסמוך כ"א על מסורת ואפי' על מסורת הרז"ה שכל שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה שקיבל מאבותיו שהוא טהור (כמו עופות המים) חלק עליו הרא"ש כאשר באו בני ספרד מזה למכשול שהתירו הסגאנוניה שהיא ממיני החסידה (וכבר הערתי בזה במק"א שטעותם בא להם מחמת שהתבוננו על ראשית החרטום שהוא עב ואילו סופו נעשה צר ודק ובזה לא היתה הקבלה של אנשי ספרד כי אם בעופות דמויי אווזות ובר אווזות שחרטומן רחב מתחילה ועד סוף. אך האמת היא שגם בזה אפשר לבוא לידי טעות

באופן שיש לו שכנים טמאים וטהורים ומעצמו הוא מתחבר לטהורים אבל באופן שמגדלים אותו בלול ובמכלאה יחד עם המינים הטהורים אין בזה ראייה. אמנם בנדון דידן ודאי מגדר נדמה לא יצא וכן נראה דיש לו דין שכן שמעולם לא יצא משכנות זו ובודאי לא יתחבר עם הטמאים משא"כ בנדון הד"ח שבא ממקום שאין מסורת והיה מקום לברר אם במקום מציאותם (קפריסין) הם מתחברים לטמאים או לטהורים ובזה יבחנו.

דין תרגולא דאגמא

ומ"מ בחלוקת אצבעות נראה דסותר המסורת ויש בזה סוגיה ערוכה בחולין דף ס"ב גבי תרגולא דאגמא שסברו שהיא עוף טהור עד שראוהו דורס ולכאו' אין נ"מ בזה אם הוחזקו בה שהיא טהורה זמן מועט או אף זמן מרובה כיון שסתרה המסורת ע"י מה שדרסה, ואפ"ה נראה דמסתברא שאם טבע זה היה טמון בה מטבע ברייתה כי אז היה נגלה טיבעה זה לכל ויותר סברא לאמר שהוא מין חדש שבא בגבולס מקרוב או שהעידו בו אנשים שמין טהור הוא והחזיקו בו כמה זמן בטעות עד שנתגלה צפונו. ומ"מ נראה דאם ראינו שדרס ודאי סותר המסורת ואולם אם לא ראינו שדרס רק שנשתנה באיזה תכונות ממה שהיה מתחילה בזה נראה לאמר שאינו סותר המסורת כיון שהוחזק לנו שהוא טהור ובפרט שהוחזק מהרבה שנים מדורות רבים ומ"מ נראה שבסימן שחולק אצבעותיו יש להחמיר דדינו כמו שראינו שדרס וכן משמע מלשון הראשונים דחלוקת אצבעות סימן הוא לדריסה. וכ"כ ביש"ש פא"ט סי' קט"ו שרז"ל: ונראה שאף שעוף נאכל במסורת אם שוב ראינו בו שדורס או יש בו סימני דריסה (ונראה מזה שחלוקת אצבע בכלל סימני דריסה וכן במה שאוחז מאכלו ברגלו גם באצבע זו היתירה זולת אם נבדוק ונמצא שחלוקה זו היא "במקרה" כמ"ש חת"ס יו"ד ח"ב סי' ע"ד) א"כ איתגלי בהתייהו שמסורת בטעות היתה אמנם כמו שהוכחתי בראיות ברורות היכא שיש לו ג' סימני טהרה שוב אינו דורס אפי' אם ראינו שדורס אמרינן שינוי הוא כמו שמצינו שינוי בארי שפעמים אינו דורס כך נאמר בזה העוף כדי שלא נסתור דברי חכמים שחילקו באלו ג' סימני טהרה הם

כמו שראיתי מתוך התבוננות בענין עופות המים – ולהלן ארחיב בזה) ואף בענין הדגים שוב מוסכם בימינו שצריך מסורת ועיון בסימניהם. (ואזכור עובדא שאירע לי בהיותי ממונה על הכשרות בק"ק ווינא שקנו שם דגים "סול" וקנו אותם מבלי עור כי הוחזקו בכשרות המין, והעיד לי איש נאמן שם שחקר בזה והעלה שיש במינו וכדמותו מינים טמאים ואף אני ראיתי מין אחד שלא היו קשקשים שלו נקלפים ודרשתי להשתמש רק במינים שיש להם עור שאפשר לבדוק הקשקשים. וידוע הפולמוס שהיה אודות דג השטירל ואכמ"ל.) כי יש הרבה מינים דומים מהם טמאים כמו שטינבוט והוליבוט או מיני הטונה ודגים המגדלים ביצים "קאוויאר" שיש מזנים טהורים ויש טמאים וכו' ומובא בספר מעדני יו"ט על הרא"ש פ' א"ט סי' ס"ח בד"ה וכל שיש לו קשקשים וכו'. ואני בהיותי אב"ד בק"ק ווינא הביא לי החכם מוהר"ר אהרן הרופא דג נקרא בלשונם "שטינקס מרינוס" ונמצא בים הספרדים והוא סם המות לאוכליו והרוקחים יודעים כיצד להוציא הארס ממנו ואז עושין מבשרו רפואות ויש לו קשקשים בכל גופו ואין לו שום סנפיר רק יש לו ארבע רגלים כרגלי בהמה או חיה ושאלני הרופא ע"ז ממ"נ אם נאמר שהרגליים דינם כסנפירים (לפי כלל חז"ל שכל שיש לו קשקשת יש לו גם סנפיר) איך יתכן שהתורה מסרה לנו סימנים אלו שנכשל בהם ח"ו באכילת דבר ארסי והרי כתוב: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ואשתומם על זה מאד ולא ידעתי מה להשיב ואמרתי לו שאפשר שהוא מין מורכב ולא הורכב קודם מתן תורה (שאז ניתנו הסימנים) וכיון שהורכב אחר מ"ת נשתנה טבעו (הרגליים האלה אין דינם כסנפירים או נאמר שכונתו שנשתנה במה שנעשה בו סם המות וסימן הסנפירים במקומו עומד – ומ"מ משמעות דבריו שנשתנו הסנפירים), ואם כך עלתה לדגים, נאמר כן בשאר המינים שיכולים להשתנות ובפרט בימינו שיודעים שעושים בהם שינויים גנטיים.

אם טהורה מתעברת בטמאה

ובאמת שיש לחקור בזה אם ע"פ טבע יכולה להתעבר טהורה מטמאה גבי עופות. הנה גבי בהמה וחיה קי"ל דאין טהורה מתעברת

מטמאה. וא"כ לא חישינן לעירוב מין טמא השאלה אם ע"י התערבות גינטית יש אפשרות לעבר כנ"ל או נאמר שכמו שבטבע אין אפשרות כזו ה"ע שע"י התערבות חיצונית א"א לעשות הכלאה (למשל בין פרה לחזיר וכדומה) הנה בת' בית שלמה ח"א סי' קמ"ד כ' שמה שהתירו קלוטה במעי אמה הרי זה רק באם אביו ואמו טהורים רק שע"י איזה פגם נולד בדמות טמאה אבל באם נתעברה מטמא ודאי נאסר הולד כדין יוצא מן הטמא הרי שס"ל דיכולה להתעבר. ויש חוץ לכלל, וכס"ל לכ"פ וכן משמע מחולין ע"ט ובירושלמי בבכורות בדמות חזיר שנמצא בבהמה ובמד"ר שמיני "עתידי החזיר להיות מותר" ובאור"ח ע"ד המדרש שאין הכונה שהתורה תשונה ח"ו אלא עתיד להיות לחזיר סימני כשרות דמעלה גירה בנוסף לפרסה שיש לו כבר והנה אם שינוי זה נעשה על ידי נס ודאי שיותר בכך (וכמ"ש בפת' סי' ס"ב גבי פרה שנבראה בספר יצירה שכ' השל"ה דא"צ שחיטה) וכ"כ הסברא דאין דבר טמא יורד משמים אמנם אם יעשה כן ע"י עירוב המינים מזיווג בין פרה לחזיר נראה דאף שיבא בב' סימני טהורה עכ"פ הוא נאסר מצד היוצא מהטמא וה"ע בעוף אם נאמר שיש בין מולידיו מין טמא אף שיבא לפנינו בסימני טהורה ובתואר תרנגול הכשר: מ"מ דינו כיצא מהטמא (אלא שיש לחלק בין אם אביו טמא או אמו).

והנה גבי עופות כ' הד"ח (סי' מ"ח) דקי"ל דעוף טהור מתעבר מטמא וכן ראייה מתוס' נדה דף נ' ע"ב גבי תרנגולתא דאגמא וכ"כ המרדכי חולין פ"ג סי' תרמ"ב וביש"ש פ"ג סי' קט"ז אמנם לדברי השואל שם אין עוף טמא מתעבר עם טהור (ויעויין בת' "בית דוד" אמשטרדם תקי"ג דהכא ס"ל לכמה גאונים ובשו"ת טוטו"ד ח"ד סי' קנ"א דבשכן וקרוב אין ראייה שהיא מינו דטבע יש בהם להתרועע גם אם אינו מינם אבל אם העמידו ולדות אין חשש דקי"ל דאין מין טהור מתעבר מטמא). והביא לזה ראייה מבכורות דף ז' מין שיש לנו מסורת והמציאות מוכיחה שיש בשוק עופות כאלה שהם מזיווג עם ענף "נישרית" אשר צוארה ערום ואדום כנשר הקירח וכדרך שהחוקרים עושים ניסויים לגבי הכלאות בין תרנגולים למיני טווס ופסיוני הן בדרך עיבור

משונה ביותר מעופות התרנגולים שלנו הן במראה (שראשו אדום) הן בגודלו ותואר נוצותיו ובשורת ערוגת הבשם סי' ט"ז צידד לאמר שבתאר גופו דומה לתרנגול אלא שגופו גדול מעט וכן ראינו כמה שנים שלא דרס ודי בכך להכשירו וכ' דיש משפחה אחת במדינת רוסיה שאינה אוכלת אותו מחמת שאין לו מסורת אך אין לחוש לזה. (וכפי ששמעתי ציוה גם השל"ה לבניו שלא לאכול מעוף אינדיג). ובשורת שוא"מ ח"ה כ' דאף שבני אינדיאה אכלוהו מ"מ לשי' הרשב"א אין להסתמך על מסורת מדינה אחת למדינה שנית.

כיצד אוכלים את האינדיק?

עוד נראה לכאן שמה שנקרא ע"ש מדינת אינדיאה היא טעות, שכן מקובל שהאינדיק הובא מאמריקה לאחר שקולומבוס גילה את היבשת הזו, רק כיון שסבר בטעות שהגיע להודו קרא לאנשי המקום "אינדיאנים" (הינו "בני הודו") ולזה גם התרנגול הזה נקרא ע"ש אינדיאה אך אינו אלא מאמריקה ושם הרי לא גרו יהודים וממילא אין שם מסורת כלל, ועכ"פ ראינו שנשתרש ונתקבל בקרב ישראל לאכלו רק מפני שבא בג' סימנים ונתגדל על ידינו ולא ראינו שדרס, אמנם כאשר חקרתי בדבר נתברר שיש מיני תרנגולי הודו שגידולם באמריקה ויש מין שמקורו מהודו (אם כי המין הלבן שנפוץ ביותר מוצאו מארה"ב) וזכורני שהראה לי ידיד ביאור לאחד הראשונים מחכמי אשכנז שביאר ד' התוס' בברכות דף כ"ד דצואת תרנגולין יש להרחיק מהם לענין ק"ש וכ' התוס' בשם ירושלמי דמירי באדומים וביאר שם שהכונה לאינדיק שראשו אדום (וכן ביאר בדברי תמודות על הרא"ש שמירי בתרנגולים אדומים) ואחרים פרשו שבאם ממדינת אדום או שצואה שלהם אדומה ועכ"פ חזינו שעוד קודם לגילוי אמריקה (בשנת רנ"ב) היו כבר אינדיקס באירופה ונקראו בשם זה כי מוצאם מאינדיאה ובאמת י"ל שנתעורר שאלה זו בימיהם (הנה הריב"ש גם חי קודם גילוי אמריקה שנתגרש מספרד בשנת קנ"א והיתה קבלה שהתיר מסורת אנשי אינדיאה) ואפשר באמת סמכו על מסורת אנשי אינדיאה שהיו שם יהודים כבר "מהודו ועד כוש". וכן מצינו שהיה אמורא שמוצאו מאינדיאה ובמדרש

טבעי והן באופן של התערבות גינטית יהיה בו מזרע עופות שאין להם מסורת ואפשר גם מטמאים אשר על כן הסכימו כל הרבנים שיש לבצע פיקוח במקומות שם מטפחים את הזנים. כי לגבי החוקרים כל מיני התרנגולים והפסיונים דין אחד להם ואינם מבינים שיש במינו טמא ושאין עליו מסורת וכו'.

האם צריך מסורת עתיקה או שאפשר לחדש מסורת?

הנה מה שאנו מצריכים מסורת בעוף אינו דייקא מזמן קדום אלא כל שאוכלים אותו ומגדלים אותו הרבה שנים והוחזק ע"י רבים שאינו דורס די בזה בצירוף ג' סימנים (ולפי"ז לכאן אפשר לביית מינים שבאים בג' סימנים ואין להם עדיין מסורת וכל שיתברר לנו מכמה דורות שאינו דורס אפשר שנחדש עליו מסורת (להכשירה) וכ' בשורת ערוגת הבושם סי' ט"ז ובדרכ"ת ס"ק כ"ב דאף באוזות בעיני מסורת אף שיש לצרף לזה קבלת הרז"ה דחרטומו רחב וכף רגלו רחבה, וה"ט דלא סגי בקבלת הרז"ה לבדה משום שבאוזות נשתנה מקום הזפק ותוארו שהוא סמוך לקרקבן (ואף בקילוף הקורקבן יש חילוק בבר אוזא שמתקלף פרצים פרצים) ולזה בעיני מסורת שהוא מין כשר וכ' בשפ"ד ס"ק ח' דאין אנו בקיאים בסימן דזפק ולפי"ז כיון דאין אנו בקיאים יש להסתייג מלחדש מסורת דלא דרסי, במינים שיש לנו ספק הקל בקלים לגבי מהות הג' סימנים וחלוקת האצבעות וכדומה. ומכאן יש לנו לעיין בדינו של תרנגול אינדיק שגם בו יש שינוי בתארו וגם בתאר הזפק משאר תרנגולין כי יש לו מקום רחב בתחילת הושת וא"כ אנו צריכים מסורת כדי להתירו וידוע ששמו "אינדיק" בא לו על שם מדיות אינדיאה שמשם מקורו ובשורת מי באר סי' י"ט כ' שבימי הריב"ש נתעוררה שאלה על דבר עופות הבאות מאינדיאה ושאלו בזה אם לסמוך על קבלתם שאין ת"ח מצויים אצלם והשיב שכיון שהם יראי ה' יש לסמוך על קבלתם ובדרכ"ת ס"ק כ"ה העיר ע"ז: "אם קבלה היא נקבל" שכן בריב"ש לא נמצא תשובה כזאת, מאידך דן הרב נתן אדלר בעופות פסיונים שבאים מנהר ברהמפוטרא מדינת הודו שאין לסמוך על קבלת היהודים שם שאינם בני תורה וא"כ נשמט דין המסורת ועוד שאינדיק

הדרך נראה דשרי דאין זה סותר קבלתינו דעוף זה טהור הוא עכ"ל ומ"מ כ' שם דאם יש חשש שנתערב במינו עוף טמא כיון דאיתיליד רעותא מחמת שהוליד ביצה בסימן טומאה, מחזיקין לזה באיסור.

ולפי"ז בנד"ד שיש מערערים על סימני המין מחמת אי אלו שינויים וגם חזינן שמטלת ביצים בתבנית כד כד, א"כ אף לפרי תאר יש להחמיר. וכ"מ בדרכ"ת פ"ב סק"ד בשם הבית מאיר אלא ש"מ יש מקום להתיר הביצים כיון שבבדיקה מדוקדקת נראה שאין ב' הראשים דכד שווים, ובאחד שפוע גדול מבשני ובאופן זה סוברים כמה וכמה פוסקים שיש לדנו כחד וכד. (ושמעתי מפי הרב שמואל הלפרין שליט"א שחקר בענין הביצים וסיפר שביקר במדרגה גדולה ושאל וחקר אודות ביצים בתבנית כד כד, ואמרו לו שנולדים כאחוז אחד או יותר אמנם אותם ביצים מושמדות כיון שאינם ראויים להכנס למדרגה ומ"מ בדק שם עוד בין אלה שעברו, שהם יותר גבוליים וראה שגם בהם יש להסתפק אך בעיון מדוקדק מאד ימצא חילוק קל בין ב' הראשים אבל אינו נראה בעין להדיא. ומ"מ דעת הרבנים והמוצי"ם שלא לאסור כל המין בהסתמך על היתרים שונים מהם שהבאנו כאן במאמר זה. ומ"מ כ"א יבדוק בביתו שאם היא כד כד ממש יש לאסור).

ובאמת לולי די' הש"ך י"ל דמ"ש המחבר והרמ"א סי' פ"ו דהשתא יכולים לקנות ביצים וכו' וביאר שם הש"ך בשם הרב המגיד דבתרנגולים שהוחזקו בכשרות אי"צ בדיקה ועדות וכו' וה"נ בדגים (סי' פ"ג) אדומים ואפשר שבהם אף שיהיו כד כד לית לן בה וכ"מ בעט"ז. ובס' כנפי יונה יו"ד סי' פ"ו להשיג על הש"ך וז"ל: וכבר היה מעשה שהיה מדומה בעינינו שתרנגולת הולידה לפנינו ביצה שהיה נראה מב' ראשין שהם כדן ואולי אם הינו מדקדקים בה בדקדוק רב אפשר היה למצא שמצד אחד כד יותר מכדות שבצד שני והם (חז"ל) לא כיונו (לטמא) כ"א היות ב' צדדים מדוקדקים, ואני אומר עוד כי לא נמנע זאת שיהיה גם מציאות שיהיו שניהם כדים והביצה טהורה... ומה שאמרו שהוא סימן טומאה, כונתם שירה על המין כולו אבל חוץ לכלל ודרך מקרה יתכן כן גם

מצאתי שאחד התנאים התוכח עם חכמי צילון הסמוכה להודו וכפי הנראה שביקר בפזורת ישראל שם וא"כ נאמר שמסורת שלהם עתיקה ועוד י"ל שבזמנים קדמונים אפשר היו להם ת"ח, רק מזמן קדום שפיר יש לסמוך ע"ז ואולם בענין הפסיונים שנתחדש אצלם בדורות האחרונים, הכריע הגר"ע אדלר שלא לסמוך על מה שנהגו בו היתר כי השתא אינם בני תורה.

בכשרות הביצים בשנמצאו במינו כד

כד

אוצר החכמה

הנה מלבד הערעור שיצא על השינויים בזן לגהרון הנ"ל בדקו ומצאו שהביצים שלו פעמים (פחות ממיעוט המצוי) שהם בתבנית כד כד. הינו שב' ראשיו עגולים ולא חדים ובפ' א"ט שנינו שסימן טהרה בביצים שיהיה ראשו אחד חד וראשו אחד כד. ובאם ב' ראשיו דומים זה לזה או תרויהו חד או תרויהו כד – סימן טומאה הוא.

והשתא יש לעיין במין שבא לפנינו במסורת ונמצא שפעמים מטילות חד כד. ופעמים מטילות כד כד. האם יש לאסור כל הביצים או רק אלה שיצאו בדמות הטמאין או נאמר דכיון דיש מסורת למין וגם רובם מטילות חד כד. נאמר שיש להתיר גם הביצים שנולדו בתבנית כד כד. שנאמר שהוא מקרה, ועוד שעד כאן לא אסרו אלא במין שאינו ידוע ואז נקבע איסורו בסימנים אלו אבל בידעין שמוליד גם בתבנית הכשרות לית לן בה.

ובאמת שהדבר מצוי במחלוקת הש"ך והפר"ת שהש"ך סי' פ"ו ס"א כ' שאף ישראל שמוחזק בכשרות אינו נאמן להעיד שביצה זו (בתבנית כד כד) היא נולדה מעוף כשר שיש עליו מסורת ואמרינן שמשקר כיון שמציאות זו שתולד ביצה כזו מעוף טהור – סותר לקבלת חז"ל! (אמנם ע"פ מ"ש התוי"ט לגבי הדג שיש לו קשקשים ואין לו סנפיר שאחר מתן תורה אפשר נשתנה וכהיום שיש חומרים כימיים ונשורת רדיו-אקטיבית ידוע שיש שינויים גנטיים בבע"ח מחמת עיפוש האויר והמים, אפשר לאמר שנשתנה טבעם) הפר"ח הביא הש"ך והפרי תאר (להגה"ק בעל האור חיים) השיג עליו וכ' דהיכא דאיכא לפנינו עוף טהור הנאכל במסורת ע"ז

מכלל הטמאין אלא אפי' לרש"י דכ' טמאים יש להם ג' סימני טהרה מ"מ גבי אוזנים אחרים יש לנו קבלת רז"ה שהיו טהורים ויש להם ג' סימני טהרה ואף הרא"ש בפסקיו ס"ל הכא אלא שדחה קבלת הרז"ה שבאו להתיר סיגנוניה שקבלת גדולי אשכנז לאסרה, אבל באוזנים קבלת הרז"ה מועילה גם לאנשי אשכנז.

ותו"ד שאין לחשוש ולתלות רעותא במה שנשתנה חרטומו מעט לשחור ומזה להסיק דבא מאוז הבר בעוד וגם אוזות הבר אינן ברור שמוחזקים באיסור ועוד ס"ל דגם בעופות אין מתעברת טהורה מטמא כדמשמע מבכורות דף ז'. ומביא ראיה מת' חנוך בית יהודה סי' ל"ב שבאיטליה ומדינת שוואבין היו אוכלין אוז הבר ודי בזה שלא להחזיקו למין טמא ומסקנתו: והבא לאסור עליו להביא ראיה, ובדברי דוד הנ"ל סי' מ"ז מת' הרב אב"ד גלוגא עולה שאם נאמר שאין עוף טהור מתעבר מהטמאה א"כ בנמצא סימני טומאה בעוף נאמר שספנה כן מארעא ומאליו בא שינוי זה ע"כ צ"ע אם נאמר בזה היוצא מהטהורה טהור או כיון שכח אחר מעורב בה (ספנא מארעא) יהיה ולד זה הבא בסימני טומאה – טמא. ומסיק דזה המין הוא טהור היוצא מטהורה אף שמראהו דומה לטמאין ואף אם מתעברת מטמא לא חישינן לזרע האב דזוז"ג מותר, זולת אם נאמר שאמו טמאה ואביו טהור.

אי"צ להיות בקי בפרטי האיברים כ"א במסורת המין

עוד כתב וז"ל: ומזה תראה שאין לנו לבדות מלבנו חילוקים לדברים זרים כאלו ואם באנו לחוש כך (לכל שינוי שבגופו) מה הועילו חכמים בתקנתם להצריך מסורת ויהיה בקי בהם ובשמותיהם הרי צריך להיות בקי גם בבשרן בנוצתן בעצמותיהם ותיאר האיברים וכו'. כי בלאו הכי בקל אתה יכול לערער עליהם ולהשוותם לטהור שנתעבר מהטמא... ואתה יכול לאסרו בשינוי קל כזה דלא הוי שינוי כלל... וכמו שלגבי כלאים אין לאסור בשינוי דאריך קועיה וזוטר קועיה אף דודאי הוי שינוי יותר מהשינוי שחרטומו שחור... שהרי שינוי בתאר אבר הוא שינוי גדול טפי ומסיק: ועכ"פ אין

בטהורים). עוד הביאו סברה להבדיל בין הטמא לטהור שבביצים שלנו מלבד הראשים יש להם "גוף" ותבנית שלהם מיוחדת למין הטהורים בלבד ולא אמרו הבדלה דכד כד אלא כשנראה ככדור ממש. אך אין לסמוך על סברות כאלו בלי מקור. ואולם יש לצרף סברא זו לצידי התר נוספים.

ובאמת גם זה ענין לענות בו ולהתמחות בו באופן החילוק שבין ביצי טמאה לטהורה ואופי השיפוי דכד וחד. שגם זה מקצוע ולמוד הוא צריך שהרי כמה ביצי טמאה שדומות לטהורות ואין ביניהם אלא כחוט השערה בהבדלי השיפוע החדות והכדות (כביצי העורב הדומות לביצי היונה) ומ"מ בחילוק שיש בין ב' צדדי הכד בצירוף מה שביצי הטהורות שונים באורך גופם מהטמאות יש להקל אף לשי' הש"ך וכ"מ ברב המגיד דדי בטב"ע שהם של תרנגולת.

משו"ת "דברי דוד – בענין ערעור על מינים שהחזיקו אבותינו במסורת כשנשתנו קצת

בס' דברי דוד לר"ד ב"ר רפאל מילדולא מרבני ק"ק אמשטרדם (נדפס אמשטרדם תקי"ג פעם אחת ולא יסף והוא ספר נדיר) ישנם כמה תשובות מגדולי רבני הולנד (אב"ד הנובר רבי יצחק זעליג קרא, רבי צבי הירץ בהגאון המפורסם רבי אריה לייב (אב"ד אמשטרדם) אב"ד גלוגא והר"ד הנ"ל) בענין שיצאו אנשים לערער על אוזים שהוחזקו בכשרות מחמת שמצאו שחרטום שלהם שחור ובזה דומים לאוזי הבר וממילא הסיקו מזה שהם מהכלאת מין מדברי במין ביתי וז"ל הרב אב"ד האנובר: חדשים מקרוב באו ורוצים לאסור אוזי הבית שיש לה קצת שחור בחרטום באמרם שבא על אם האוז הביתי אוזי הבר. ותמיה לי מאד שמתחילה צריכים לדון אם אוז הבר גופא עוף טמא הוא... ואף שאנחנו אין אוכלים אותו אין אנו יודעין מפני מה אין אוכלין אותו, וז"ל מעדני מלך: שאם יודעים שאין אוכלים אותו הוא מפאת חסרון קבלתם לית דינא ולית דיינא שיכולין לסמוך על סימני טהרה ובמה שנראה שאינו דורס ובגמ' ב"ק דף נ"ה אוזי (הבית) ואוזי הבר כלאים זב"ז וכו' ומשמע דאינם חלוקים בסימני טהרה אלא בפרטים אחרים דלא מבעי' לרמב"י דהטמאים יש להם רק סימן אחד שזה יצא

לעיל, זולת באם נערך מחקר מקיף עד שיתברר לנו בבירור שהוא חולק באופן האוסר.

ולענין מה שחוששין להכלאות מינים שאין לנו מסורת מחמת שינויים קלים כנ"ל הנה אם הוכלאו בודאי בעופות הבאים בג' סימנים מתבאר בת' בית דוד הנ"ל דיש להקל דכל שאתה בא לערער על כשרות המין שהוחזקו בו לכשר צריך ראיות מוכחות וידיים מוכיחות להוציאן מידי חזקתן ומחמת הקול שיצא שהם מוכלאים במינים שאין לנו פיקוח עליהם ג"כ אין לתפוס ולאחוז איסור משמועה זו לבדה, ואולם לכשיתברר ע"י איש מחקר מהימן שאכן עושים הכלאות אלו יש לאסור מחמת חסרון מסורת ואם הוכלאו בטמאים כיון דאיכא למ"ד שבעופות יתכן עיבור זה מזה. ובודאי שע"י השתלת גנים יתכן עירוב המינים ודאי יש לאסור וה"ל בידעין בודאי שהושתלו גנים מטמאים וכו' אף שבוזה יש מקום להקל שלא מיקרי טהור הבא מטמא אלא כדין בהמה שנתפטמה ויש לדון זה מצד זה וזה גורם.

ובענין הביצים שנמצאו כד כד. אם אפשר בקל ובטביעת עין אף של אינו מומחה להבדיל בין כד לכד, ה"ז כד חד ומותרת ואם לאו יש לאסור, ובשאלה האם יש להעמיד משגיח על הלולים לחפש עופות החולקים וכו' ובבתי ההטלה כדי לבדוק הביצים ותבניתם. הנה גבי ריעותא בצוה"ג וריאות כיון שהמחלות גוברות בעקבות דרך רביתם ואופן גידולם ההמוני, הרי כבר נתברר שיכול להיות לול שלם שיש בו רוב שאלות ופעמים גם רוב טריפות! ואשר על כן צריך להעמיד משגיח תמידי במשחטה לבדוק אחר זה כיון שבלול אחד הוא יותר ממעוט המצוי אף שבשיכלול כל הלולים הוא פחות ממעוט המצוי. ובמשחטה הוא פריש, אבל מ"מ כיון שלול שלם יכול לבא לשחיטה ויהיו רוב העופות הנשחטים באותו היום ממנו, הרי חוזר וניערר שנעשית המשחטה מקום הקבוע לאיסור משא"כ בביצים שמשנתנה תבניתם בתכלית כמיני הטמאים דבר זה הוא פחות ממיעוט המצוי וכדרך שאין בודקין אחר ב' מרות אי"צ לבדוק אח"ז, (ובפרט שיש פוסקים הסוברים שע"ד מקרה יכול להיות כן והביצים והעוף כשרים.

לאסור כ"א אחר שפע בדיקות וחקירות (לדעת עם נתערב בו מין אוזי הבר בודאי).

שינוי קל בעוף ושינוי בביצתו

ומסקנת הר"ד הנ"ל בת' בית דוד סי' מ"ח להחזיק בדברי המתירין והסכימו על ידו הרא"ל אב"ד אמשטרדם. ואולם הצדיק שם את הגאון בת' צ"צ שאסר את האווזות שנמצאו בק"ק חלם. כיון שמצאו שגם ביציהם משונים ואינם בתבנית חד וכד. ומ"מ לא ברירא לן המציאות של הביצים הנ"ל אם היו בודאי כד וכד ולזה נקט לאיסור בצירוף השינוי בשחרות החרטום דקי"ל דטהורה מטילה לפעמים ביצים כד כד (דלא כש"ך) או דהני ביצים שמצאו לא היו כד וכד באופן מושלם אך משונים היו מהטהורים ומ"מ החמיר כיון שיש בו תרתי לרעותא הן מצד הביצים והן מצד השחרות מצרפינן להדדי לאסור הביצים והעופות אף שבחדא מהנך רעותות לבדן היתי אומר שאין לאסור כיון דהוא שינוי כל דהוא ובוזה יש נ"מ לנדון דידן שגם כאן יש לדון השינויים בגוף העוף בשינויים קלים שכמותם פסקו הפוסקים שאין לאסור העופות בגללם ומ"מ בהצטרף לזה גם שינוי בצורת הביצים אף שאינם בתבנית כד כד כדכדור מ"מ נקח שינוי זה כרעותא ונצרפה לכל אותם שינויים שבעופות וצ"ע. ומ"מ נראה מפשטות דבריו שהיו הביצים כד כד ממש ולזה החמיר.

תבנא לדינא

ונראה דכיון דפעמים שנמצא גם בין הטהורים שחולקין אצבעותיהם שתיים מזה ושתיים מזה ואין לעמוד על איסורו כ"א ע"י מומחיות רבה כפי שמצא הרב כהן במחקריו, א"כ מה שרואים לכא' כן, אין להחזיק איסור מחמת זה כיון שאפשר שהוא כן על דרך מקרה. או כאשר העוף מתחזק להתהפך מצד לצד או לשבת על כרעיו או שהמקל דק מידי או שאינו מאוזן וגם אז צריך לדעת שעושה חלוקה זו בדווקא ולא אחרת. ועוד נראה לצרף לזה מ"ש הש"ך סי' פ"ו דאין לנו להקל במציאת ביצה בתבניתה טמאות אצל הטהורות כיון שמנגד קבלת חז"ל ע"כ נצרף דעה זו גם לקולא שאין להחזיק ריעותא בעוף הטהור שחולק אצבעותיו, באופן שנוכל לתלות באופני ההתר המבוארים

★ יש מהחוקרים הסוברים שבת היענה הינו עוף למשפחת התינשמת ואילו היען מין אחר הוא, אמנם הרמב"ן כ' שהיען הוא בת היענה ובדק בסימניו ומצאו חסר זפק ואצבע יתירה.

★ מקובל לחשוב את התוכי למין שאינו טורף אולם באוסטרליה וניו זילנד ישנו תוכי בשם קאה הטורף בשר חי ובלהקות מתנפל אפי' על עדר כבשים. מין זה דומה מאד למיני התינשמת וישנם תוכיים הדומים למיני הבז. תוכי בשם נסתור אוכל נבלות ודומה מאד לנשר כ"כ הינו טורף גם בעלי חיים. (לפי הרב כהן התוכי בא בג' סימנים אך חולק אצבעותיו כטמאות)

★ דרך הטורפים ממשפחת התינשמת להקיא את העור והעצמות של הטרף אותו בלעו חי ועל כך נקראת הקאת שמקיאה את חלקי הטרף כ"כ ישנו מין עיט הבולע טרף ושומרו בזפק וכשמגיע לקינו הוא מקיאו ועורך סעודה יחד עם כל בני משפחתו.

★ 525 מיני ינשופים! המין המכונה "ינשוף הגרנות" דומה בתואר פניו לקוף והוא המכונה ע"י חז"ל קיפופא. כ"כ קיים "עיט הקופים" הדומה לקוף והוא עוף גדול מאד החי ביערות שבפיליפינים.

★ 147 עופות במשפחת הברוזיים. יש שמקורם בנוי בצורה המאפשרת סינון הדגים ובעלי החיים שצדו במים כפי שהדבר מצוי אצל עופות המים הפלמנגו והשקנאי.

★ הסוליים הקורמונים הפטונים והפריגיטים כל אלה כף רגלם קרומי, והם מינים טמאים, ומאידך יש הדומים לברוז וברבור שאין הקרום בין אצבעותיהם מחובר. (לפי דעה אחת הקרום המחובר מורה על קבלת רז"ה שיהיה רגלו רחבה ואולם אותם מינים טמאים, כיון שהמקור שלהם אינו כשל אווז, ולקבלת הרז"ה צריך בקיאות הן בחרטום והן ברגל)

★ הפלמנגו קבעו החוקרים שיש בו מסימני הברוז ומסימני החסידה אלא שמעיון בביציו הגיעו למסקנה שהוא שייך למשפחת האנפה שהיא טמאה.

★ יש לציין את הברוזון האוסטרלי שלו ספק נוצה ספק פרוה ומקור כשל ברוז וכ"כ כף רגל

ולזה אין לבדוק אח"ז) ומ"מ בבא לידינו ביצים משונים ועופות משונות, יש לאסור.

עיונים בעולם החי

לבסוף יש לציין כי מעיון קל בספרי מדע החי (זואולוגיה) וחיי הציפורים (אורניטולוגיה) מתבררים הרבה אפשרויות שעשויים להטעות בקשר לזיהוי המינים בין העופות. ולזה צריך מסורת.

בממלכת העופות 10,000 מינים המחולקים למשפחות. מהם בני אותה משפחה המובדלים בחיצוניותם וגם בסימניהם ומהם בני משפחת עופות שונה, הנראים זהים. ואביא כמה דוגמאות.

ישנם מיני חובה הנראים כחוגלות ופסיונים והם מינים טמאים ממשפ' העגורנים.

בין 240 המינים שמונה משפחת התרנגוליים נמנים מיני שכו' ופסיונים שמקורם מקומר כשל עוף טורף. ואינם בוחלים בטרף, וכמ"ש בגמ' תרנגולתא דאגמא אסורא חזיה דדרסה וברש"י שטווס הבר טמא הוא, ואף שטוס ביתי מין כשר הוא.

★ קונדור האמריקאי המכונה "אמרבו תרנגולי" דומה בחיצוניותו לתרנגול הודו. כ"כ בנישרון "מלכות" יש דמיון למיני שכו' שמוצאם במזרח הרחוק ובת' ח"ס או"ח סי' קכ"ז כתב להחמיר בעוף המכונה "פעריל הונר" שהוא דומה לתרנגול ממין שכו' הבר.

★ ציפורי גן העדן מפאפואה הינם מהציפורים היפות בעולם ישנם 42 מינים שהקטן בהם כגודל אנקור והגדול כשל עורב מצוי. ואכן ע"פ חוקרי הטבע הינו קרוב משפחה של העורב המכוער! (וכמ"ש בגמ' דסנונית לבנה מין עורב היא, אע"פ שאינו דומה).

★ האמו הננדו ונינאמו, דומים מאד ליענים באורך הצוואר בצורת ההליכה ובריצתם המהירה (וכ"כ הקזואר האוסטרלי) עופות אלו שוכני מדבריות ויש להם ג' אצבעות ואינם יודעות לעוף כיען. אלא שבמהותן הינם שונות וגם בסימניהם הפנימיים נבדלות זו מזו. לחוקרי הטבע אין הגדרה לאיזה משפחת עופות הם שייכים ולכן קבעו שכל אחד מהם מין בפני עצמו הוא.

ס"ג שקיטנא סומקי) חסר אצבע יתירה וביציו עגולים שהוא סימן טומאה כ"כ השקנאי שיש המזהים אותו עם השלך. ואולי יש להחמיר בעופות המים שעיקר מעשיהם לשלות דגים שבכולם יש להסתפק אם אינם בכלל שלינונא. (של דג). והחוקרים כתבו שמין שלך (שהוא שלנונא מין ימה) הוא זה התופס ודורס דגים בציפורניו. ואילו בפיו אי"ז סימן דריסה כי כן דרך עופות המים וגם מהמינים של הברווזים וברבורים עושים כן.

★ עוף המכונה קוהציו מצוי בדרום אמריקה, עוף זה הוא מקור למחלוקת בין חוקרי הציפורים, עד עתה היתה מקובלת הדעה שהוא שייך למשפחת התרנגולים, לאחרונה קבעו מספר חוקרים לאחר מעקב ממושך שעוף זה שייך למשפחת הקוקיה שהוא עוף טמא.

★ האוביס האדום מתאים לתאור בגמ' חולין ס"ג אריך שקי וסומקי שצבעו אדום והוא ממיני החסידה שהוא עוף טמא.

★ בענין ציפור דרור (יש כמה מינים דומים) כ' בדרכ"ת ס"ק מ"ה בשם ס' בכור שור חולין קל"ט שהיא עוף טהור ויש להעיר דאין ע"ז מסורת מה נקרא ציפור דרור, ומפני שאין בהם בשר ולא מצוי לשחטו אלא בעתות רעב ולזה קשה לבסס בו מסורת.

★ בשו"ת מהר"י ברונא סי' קמ"ה כ' על עוף אחד שראוהו דורס אלא שבמקום אחד החזיקוהו לכשר. וכ' הפר"ח ברקוהן מותר אלא שנראה כעורב. ובשו"ת שאילת שלום הביא תשובת ר"נ אדלר ראב"ד לונדון אודות התרנגולים היפים מנהר ברהמפטורה בהודו. שאנשי אינדיאה נהגו לאכלו וכ' שאין לסמוך על קבלתם אע"פ שיש ביניהם יראים.

קרומית כשל אוז והיא מטילה ביצים. אולם איננו עוף אלא מין חיה...

★ במזרח הרחוק בעיקר ביפן ישנם מיני תרנגולי קרב המשמשים גם כלבי שמירה ואוי לו לאדם שיקרב אל מקומם. הם דורסים בציפורניהם ותולשים חתיכות בשר במקורם.

★ במשפחת העופות דמויי האגור ישנם כרוניים. חוברות ורולתיים. ביניהם האגמיה הדומה לברוז אלא שאין הקרום בין האצבע כשל אוז ממש אלא לכל אצבע קרום נפרד. וכן שחפית הביצה אין לה קרום שלם אלא חלקי, ומשם כך אינם נכנסים בכלל קבלת הרז"ה בהגדרת רגל רחבה.

★ כ"כ ישנם ממשפחה זו הפורפיריו המכונה גם תרנגולת שלמה המלך. והמלכי – שליו, הדומה לשליו. ואינם כשרים.

★ החובות (עופות טמאים) דומות לתרנגולת ההודית המכונה בנקובה והקטנות דומות לחוגלה שמקובל לחשבה למין כשר. (הדבר המבדיל בין מינים אלה למינים הטהורים הוא באצבע רביעית הנמצאת מאחור אצל הטהורים).

★ לכפון הנמנה עם החסידות, מקור צר במרכזו ההולך ומתרחב בסופו מעין כף. (ואינו עונה על הגדרת הרז"ה "שמקורו רחב" שהכונה מתחילה ועד סוף כמו באוז).

★ השקנאי אין לו אצבע יתירה וכל ד' אצבעותיו מחוברות, (להבדיל מברוז שאצבע יתירה מאחור וג' אצבעות קידמיות מחוברות).

★ הטבלן מנוי על משפחת הברבורים ואין לו קרום בין אצבעותיו. (ואינו בכלל קבלת הרז"ה אף שמקורו רחב כשל אוז).

★ הפלמנגו שהצמידו לו את השם שקיטן (חולין

בחירת חול המועד

ימי ספירת העומר הם כמו חול המועד בין פסח לעצרת.

(רמב"ן)